

K NIEKTORÝM AKTUÁLNYM PROBLÉMOM TRIEDNEHO BOJA
V PRECHODNOM OBDOBÍ OD KAPITALIZMU K SOCIALIZMU

DARINA KUKLINKOVÁ

Ako je známe, marxistická teória tried a triedneho boja má už od jej vzniku obrovský praktický význam. To preto, že marxizmus, hoci aj neobjavil prvý objektívnu existenciu tried a boja medzi nimi, prvýkrát odhalil skutočné materiálne príčiny rozdelenia spoločnosti na triedy, ďalej rozhodujúcu úlohu triedneho boja v spoločenskom vývoji a najmä jeho zákonitosti a tendencie. Tým bol nájdený kľúč k orientovaniu sa v zložitej spleti spoločenských protirečení a bojov a daná možnosť, využívajúc tieto objektívne zákonitosti ľudských dejín, uskutočňovať vedeckú politiku, uvedomele „tvoriť“ históriu, urýchľovať vývoj s čo najmenšími obeťami.

Na takejto politike má podstatný záujem robotnícka trieda vzhľadom na jej historickú úlohu. Preto aj v základe praktickej činnosti všetkých komunistických strán je analýza skutočnosti pomocou marxistickej teórie tried a triedneho boja. Na základe takejto analýzy si tieto strany stanovujú programy, dávajú pokyny a heslá, určujú svoju stratégiu a taktiku. Čím presnejšia bude uvedená teoretická analýza, tým správnejšia bude politika, tým úspešnejšia bude činnosť týchto strán. Preto sa však aj práve okolo týchto problémov viedlo a vedie najviac sporov a menovite v tomto bode sa vždy rozchádzajú marxizmus a oportunizmus, marxistická a buržoázna ideológia. A preto aj tak záleží na tom, aby sa v ďalšom rozpracovaní a v praktickom uplatňovaní tejto teórie v meniacich sa podmienkach robilo čo najmenej chýb, ktoré by slúžili oportunizmu a tým triednemu nepriateľovi.

V dnešnom období problémy tried a triedneho boja stoja na zvlášť poprednom mieste v teórii marxizmu. Veď klasici marxizmu-leninizmu rozpracovali túto problematiku pochopiteľne iba po určité hranice. Poukázali na jej vtedy aktuálne stránky na základe vtedajších historických podmienok. Odvtedy však v SSSR socializmus vybudovali, objavili sa nové krajiny budujúce socializmus a s tým sa vynorili mnohé nové problémy, ktoré sa predtým do popredia nedostávali, ktoré predtým neboli časové. Niektoré staré, marxizmom už všeobecne vyriešené problémy, dostali sa do iného svetla, bolo ich treba skúmať z inej stránky. V dôsledku kultu osobnosti a z toho vyplývajúceho nekritického, dogmatického prijímania a uplatňovania poučiek, problémy triedneho boja, ktoré život priam naskoľoval, sa však alebo vôbec teoreticky neriešili, alebo dostávali skrivené riešenie. A koľko zla narobili aj v našej praktickej práci tieto chyby a nejasnosti! Ide najmä o prax umelého roznečovania triedneho boja, o preceňovanie administratívnych metód, o nedostatočné skúmanie a rešpektovanie zvláštnych miestnych a časových podmienok a pod.

Keď skutočnosť ukázala nesprávnosť, ba škodlivosť mnohých téz a záverov v oblasti teórie a v praxi triedneho boja v nových podmienkach a nevyhnutnosť rozpracovania týchto problémov, na čo obrátil pozornosť XX. sjazd KSSS, začali sa diskusie, teoretický var okolo týchto otázok. Tu sa postupne kryštalizujú výsledky zovšeobecňovania novej skutočnosti. Zároveň sa však objavujú aj nové chyby, ako napr. podceňovanie triedneho boja, ostrážitosť a pod., ktoré by mohli priviesť k novej nesprávnej praxi. A tomu je potrebné predísť!

Z toho všetkého vyplýva neobyčajná teoretická a praktická aktuálnosť a význam tejto problematiky v súčasnosti. Je potrebné zozbierať a zovšeobecniť nové skúsenosti triedneho boja v ľudovodemokratických krajinách a osobitne v ČSR. Je potrebné vysvetliť staré a čeliť novým teoretickým chybám, ktoré sa objavujú ako prirodzená reakcia na kritiku starých chýb.

Chceli by sme poukázať na niektoré z týchto aktuálnych problémov a na nedostatky, ktoré sa vyskytujú pri ich riešení.

PODSTATA TRIEDNEHO BOJA V PRECHODNOM OBDOBÍ

Doterajšie chyby v teórii a praxi triedneho boja, ako aj diskusie po XX. sjazde KSSS ukázali, že základ nejasností a chýb je v nesprávnom chápaní základného problému samého, ukázali, v čom je *podstata* triedneho boja v prechodnom období od kapitalizmu k socializmu, čo ho v tomto období charakterizuje. Prečo sa takáto základná otázka teórie triedneho boja stáva naraz znovu problematickou? Z čoho vyplývajú ťažkosti v chápaní podstaty triedneho boja *po* proletárskej revolúcii?

Čo je podstata triedneho boja proletariátu v období kapitalizmu, je dnes už vcelku jasné. Marxizmus ukázal, že tento boj je spôsobom riešenia hlavného protirečenia kapitalizmu, protirečenia medzi spoločenskou výrobou a súkromným privlastňovaním. Existujú tu dve hlavné antagonistické triedy s jasne vyhranenými objektívno-protichodnými záujmami, vyplývajúcimi z ich miesta vo výrobe. Akonáhle si chce proletariát a čiastočne aj ostatné neproletárske masy pracujúcich zlepšiť podmienky svojho života, ukojiť svoje rastúce životné potreby, naráža na záujmy a odpor buržoázie. Pracujúce masy sú teda úplne živelné hnané do boja proti buržoázii, ktorá im musí odporovať. Tento boj, hoci aj v primitívnej forme, existuje od samého vzniku kapitalizmu nezávisle od toho, do akej miery si to obe strany uvedomujú. Stupňuje sa úmerne s rastom uvedomelosti utláčaných mäs. Je to „vojna“, v ktorej existuje v podstate jeden hlavný triedny front, na ktorom z jednej strany stojí buržoázia a z druhej proletariát, ktorý vedie ostatné pracujúce masy. Tento front má tri hlavné úseky: hospodársky, politický a ideologický. Tu proletariát vybojováva zlepšenie svojho postavenia. Konečný úspech môže dosiahnuť iba úplným odstránením vykorisťovania, podmienkou čoho je rozbitie buržoáznej štátnej moci, ktorá toto vykorisťovanie uzákoňuje a ochraňuje. Preto marxizmus považuje za skutočný, rozvinutý triedny boj v tomto období všetky akcie masy pracujúcich pod vedením proletariátu, ktoré, hoci aj majú rôzne dielové ciele, berú si za svoj konečný cieľ nastolenie diktatúry proletariátu. Tento boj nevyhnutne vrcholí politickou revolúciou.

Keď si však proletariát vybojoval štátnu moc a vďaka tomu odstránil súkromné vlastníctvo hlavných výrobných prostriedkov a vyriešil teda hlavné protirečenie kapitalizmu, zdalo by sa, že triedny boj je skončený. Taký vývod môžeme urobiť formálno-logickým postupom. Veď proletariát dosiahol to hlavné, čo chcel a potre-

boval. Marxizmus však poukázal na to, že boj sa politickou revolúciou vôbec nekončí, ba v určitom zmysle len začína. Toto tvrdenie dnes už vcelku nevyvoláva spory. Menej jasné je však to, z čoho v novej situácii vyplýva objektívna nevyhnutnosť triedneho boja, čo je teraz jeho podstata.

Dodnes je u nás rozšírený nesprávny názor, že po revolúcii, v období diktatúry proletariátu už nie proletariát bojuje, veď on dosiahol svoj cieľ a nemá teda záujem na ďalšom pokračovaní v boji. Tvrdí sa, že triedny boj sa stáva záležitosťou len zvrhnutých vykorisťovateľských tried. Takto sa súdi na základe historickej analógie, že vždy utláčani bojujú za svoje oslobodenie spod nadvlády inej triedy. Potom sa zdá, že triedny boj sú teraz vlastne rôzne akcie zvrhnutých tried zamerané na ich „oslobodenie sa“ spod moci proletariátu. V takom prípade je našou úlohou jedine „krotiť“ ich, čo sa nám darí pomerne ľahko, lebo máme v rukách stále silnejúci štátny aparát. Práve tento názor viedol však v minulosti k podceňovaniu úlohy nás v triednom boji a k preceňovaniu úlohy administratívnych opatrení a bezpečnostných orgánov. Vychádza sa tu z úzkeho chápania podstaty triedneho boja v prechodnom období, z redukovania tohto boja na jednu jedínú jeho formu, a to na násilné zlozenie odporu starých tried, čo malo — ako je známe — veľmi zlé praktické následky. Tak napr. opatrenia proti kulakom bez presvedčovania nás o ich správnosti a bez ich zapojenia do tohto boja v rokoch 1952—1953 u nás nielenže nezmenšili politický vplyv kulakov, ale ho ešte zväčšili. Tento názor redukuje triedny boj na pomer dvoch síl — zvyškov buržoázie a nového štátneho aparátu.

Podobne úzky je aj iný rozšírený názor, že triedny boj sa v prechodnom období vyčerpáva bojom proletariátu a jeho spojenca malého a stredného roľníctva na jednej strane proti kulactvu a zvyškom mestskej buržoázie na druhej strane. Aj tento názor však viedol v minulosti k nesprávnemu orientovaniu sa v triednom boji len na jednu oblasť, na „kulacké nebezpečenstvo“, a k praxi predčasnej likvidácie časti kulakov, bez dostatočného zabezpečenia výroby na ich pozemkoch, bez súčasného vybudovania pevných JRD.

Obidva tieto názory sú v rozpore s učením marxizmu-leninizmu, overovaným skutočnosťou, a vedú, ako vidieť, k nesprávnym praktickým vývodom. Aký je teda správny marxistický názor na tento problém?

Pri odpovedi na túto otázku treba vychádzať zo situácie, ktorá vzniká po vydobytí moci proletariátom. Ako je známe, proletariát používa svoju moc najprv na to, aby uviedol do súladu formu vlastníctva vo veľkovýrobe s charakterom výrobných síl. Tým vznikajú nové ekonomické vzťahy, socialistické spoločenské vlastníctvo. Proletariát nemôže však hneď pretvoriť všetky ekonomické vzťahy. Nemôže — aspoň vo väčšine krajín — jedným úderom zlikvidovať súkromné vlastníctvo výrobných prostriedkov vôbec. Je to preto, lebo vo väčšine krajín existuje veľké percento rozptýlených malovýrobcov, najmä v poľnohospodárstve, ktorých nemožno vyvlastniť podobným spôsobom ako buržoáziu. Nedá sa to už aj preto, že táto výroba, vďaka jej zaostlosti a rozptýlenosti, nedá sa hneď nahradiť socialistickou veľkovýrobou. Ak by sme predsa vyvlastnili malovýrobcov, vznikla by veľká nezamestnanosť, narušilo by sa ekonomické spojenie medzi poľnohospodárstvom a priemyslom a pod., nehovoriac zatiaľ o politických dôsledkoch takéhoto kroku. Za určitých podmienok proletariát nemôže odrazu odstrániť aj niektoré iné nesocialistické formy vlastníctva a menovite kapitalistické vlastníctvo v celom jeho rozsahu. Takto nevyhnutne vzniká nové protirečenie, ktoré sa stáva hlavným protirečením v období bezprostredne po proletárskej revolúcii. Je to protirečenie medzi socialistickou ekonomikou, t. j. medzi vzniknutým spoločenským vlastníctvom a všetkými formami starej ekonomiky, t. j.

súkromným vlastníctvom vôbec. Od riešenia tohto protirečenia v prechodnom období v podstate závisí aj riešenie všetkých ostatných.

Za spomenutými protikladnými formami vlastníctva prirodzene aj naďalej stoja masy, triedy so svojimi objektívnymi a subjektívnymi záujmami, so svojimi návykmi a názormi, ktoré, pravda, často presahujú rámec danej triedy a prenikajú do druhej. Robotnícka trieda, aby sa do konca a navždy oslobodila od vykorisťovania, musí súkromné vlastníctvo výrobných prostriedkov „vytrhnúť aj s koreňom“. Inak by nemohla vybudovať nový spoločenský poriadok. A na vybudovaní tohto poriadku má skutočný záujem, totožný s objektívnou nevyhnutnosťou. Uvedomelá časť robotníckej triedy poznáva túto nevyhnutnosť a chápe ju aj subjektívne ako svoj záujem, a preto ju uvedomele pod vedením svojej strany pomocou štátneho aparátu uskutočňuje. Tu však naráža na všetky tie záujmy, návyky a názory rôznych tried, vrstiev a skupín, ktoré priamo či nepriamo napomáhajú zachovávanie a často aj rozvinutie ešte existujúcich starých foriem vlastníctva, zvyškov starej spoločnosti. Stretávanie sa týchto protichodných záujmov nevyhnutne vyúsťuje v triedny boj, ktorý vedie a musí uvedomele viesť proletariát, aby vytvoril také podmienky, v ktorých viac nebudú vznikať triedy a triedny boj celkom zanikne. V tom je podstata a hlavná úloha triedneho boja proletariátu v prechodnom období.

Aj teraz je triedny boj spôsobom riešenia predovšetkým hlavného protirečenia určitého, v danom prípade prechodného obdobia.

Pretože ide o obdobie *kvalitatívneho* premenenia najhlbších základov starej spoločnosti, tento boj načiera stále hlbšie, zachvacuje všetky oblasti spoločenského života, všetky časti obyvateľstva, aj tie, ktoré za kapitalizmu a v období politickej revolúcie mohli byť pasívne, neutrálne. Na to poukázala aj celoštátna konferencia KSČ, kde sa povedalo, že do triedneho boja teraz patrí „riešenie všetkých otázok vzájomných vzťahov medzi triedami našej spoločnosti“. (Z referátu s. Novotného. Nová mysl, zvl. čís., str. 16.)

Z uvedených príčin vznikajú aj nové fronty a formy triedneho boja, odlišné od frontov a foriem boja za kapitalizmu. Prvýkrát na to poukázal Lenin, hovoriac o piatich úplne nových úsekoch boja, o formách boja spojených s potláčaním a zlomením odporu *zvrhutej buržoázie*; o občianskej vojne, nevyhnutnej za určitých podmienok, ako o najostrejšej forme potláčania odporu a najmä odporu, spojeného s pomocou *zahraničnej buržoázie*; ďalej o formách boja, spojených s pretváraním *maloburžoázie*; o využívaní a prevýchove starej *inteligencie*; a nakoniec o formách, spojených s vychovávaním novej disciplíny, najmä v radoch *robotníckej triedy* a *mládeže*. Toto sú hlavné fronty triedneho boja aj u nás dnes (okrem občianskej vojny). Na to poukázala aj celoštátna konferencia KSČ (pozri referát s. Novotného, tamtiež.)

V nových podmienkach sa podstatne menia aj tri úseky triedneho boja, existujúce za kapitalizmu, t. j. hospodársky, politický a ideologický. Veď teraz už netreba bojovať za spravodlivejšie rozdelenie národného dôchodu (kvantitatívna zmena), čo bolo úlohou hospodárskeho boja, ani za vydobytie politickej moci, na čo bol zameraný politický boj. Aj na poli ideológie sa zásadne zmenili úlohy. Teraz ide o zásadné kvalitatívne pretvorenie celej ekonomiky a celej ideológie pomocou kvalitatívne novej štátnej moci. To však neznamená, že spomenuté úseky boja miznú úplne. Prekonávajú sa dialekticky, tak, že sa zachovávajú v inej kvalite, dostávajú úplne iný ráz. Všetok triedny boj na všetkých frontoch sa stáva do dôsledku *politickým bojom*, lebo je spojený s pôsobením štátu, deje sa pod vedením vládnucej strany robotníckej triedy pri pomoci štátu. Triedny boj dosahuje teda najvyššiu

formu uvedomelosti, je uvedomele, vedecky riadený celoštátny. Strana a štát usku-
točujú pomocou nás *hospodársku a kultúrnu politiku*, zameranú na získanie abso-
lútnej väčšiny pracujúcich, počítajúc sem aj malovýrobcov. Je to politika, zameraná
na pretvorenie všetkých stránok spoločnosti. Netreba to prirodzene chápať tak, že
triedny boj „robí“ štát a vládnúca robotnícka trieda, že tento boj prestáva byť objek-
tívnym faktom. Takýto subjektivistický názor, ktorý tiež bol základom minulej
praxe „zanášania“ triedneho boja, napr. na dedinu prostredníctvom SNB a pod.,
odsúdila celoštátna konferencia. Triedny boj je aj teraz objektívnym faktom, bojom
nás samých, vyplývajúci z križovania sa rôznych záujmov. Treba však zdôrazniť,
že teraz ešte viac ako v iných revolúciách rastie úloha subjektívneho faktora, uve-
domelej organizovanej činnosti, bez ktorej by nebolo možné dosiahnuť cieľ. Preto
sú nemarxistické a škodlivé aj opačné krajné názory, s ktorými sa občas stretávame.
Ak je triedny boj objektívny fakt, tvrdia takéto názory, treba ho nechať „bežať, ako
je“. Nemôžeme ho vraj „viesť“ a „riadiť“, môžeme jedine „hasiť“ občasnú šarapatenu
nepriateľa. V skutočnosti však proletariát musí uvedomele nastupovať, pravda, tak,
ako si to vyžadujú objektívne potreby a okolnosti.

Strana a štát riadia triedny boj proletariátu pomocou hospodársko-organizačných,
politicko-administratívnych a ideologických metód boja na všetkých hlavných fron-
toch triedneho boja v prechodnom období. Tieto metódy sa navzájom prelínajú a do-
plňujú.

Rozoberme si krátko hlavné fronty triedneho boja.

Najprv naše vzťahy s buržoáziou. Zvrhnutá buržoázia nemá prirodzene záujem
o budovanie socializmu ani radosť zo svojej porážky. Pokiaľ má možnosť a má sa
o čo oprieť, má stále snahu zmeniť chod dejín. Potlačanie a znemožnenie odporu
zvrhutej buržoázie sa deje jednak cestou jej hospodárskeho a politického ohmedzo-
vania a zatlačovania, pomocou stále sa zlepšujúceho a silnejšieho štátoprávneho
aparátu, za pomoci nás pracujúcich, ako aj ideologickým bojom. Ide tu o potláčanie
a znemožnenie rôznych sabotáží (napr. kulackých v rokoch 1952—1953); o znemož-
nenie špekulácií, zameraných proti zásobovaniu a spoločenskému vlastníctvu (dodnes
sa vyskytujú prípady zámerného sabotovania povinných dodávok kulakmi, špekulo-
vanie na trhu a podobné trestné činy, ktoré zamedzujeme pomocou našich zákonov);
ďalej o odstránenie rôznych byrokratických výčinov zvyškov starých tried v štátnom
aparáte (napr. niektorých úradníkov zo starého režimu, ktorí sa dostali do národných
výborov, do centrálnych úradov a inde, ktorí brzdia vývoj); o demokratizáciu štát-
neho aparátu; o podlomenie rozkladného politického a morálneho vplyvu bývalej
mestskej buržoázie a podfátého kulačtva na pracujúce masy; o znemožnenie a odha-
lenie zahraničnej špiónáže a o podobné formy odporu až po občiansku vojnu, ku
ktorej v súčasnosti môže prísť v tej ktorej krajine budúcej socializmus len za pod-
mienok jej oslabenia a súčasného oslabenia jednoty socialistickej sústavy, pričom
hlavnú úlohu hrá pomoc kapitalistického obkľúčenia. Boj na tomto fronte bude tým
úspešnejší, čím širšie sa na ňom zúčastnia masy. Tu treba používať aj administra-
tívne, aj hospodársko-organizačné, aj ideologické metódy boja. Ak si to chovanie
týchto tried vynúti, neváhame proti nim v určitých podmienkach použiť aj násilné
metódy. Treba však používať vždy tie metódy, ktoré prinesú najviac osuhu a naj-
menej škody.

Na takom fronte triedneho boja, ako je pretváranie malovýroby, treba ešte viac
vidieť potrebu používania rôznych metód boja. Je to najťažší úsek triedneho boja,
na ktorom sa najviac koncentruje hlavná úloha prechodného obdobia v agrárnych
či poloaгрárnych krajinách. Je to trvalý, hlavný front triedneho boja, ktorý, pravda,

v určitých obdobiach pod vplyvom rôznych podmienok môže ustupovať čiastočne do pozadia. Ide tu o získanie a v konečnom dôsledku o pretvorenie najpočetnejšej triedy spojenej so súkromným vlastníctvom, s hospodárstvom, ktoré je v svojom základe toho istého typu ako kapitalistické. Súčasne ide však o triedu, ktorá je aj pracujúcou triedou. Preto boj na tomto úseku je neobyčajne zložitý. Nesmieme zabúdať, že táto pracujúca trieda sa v podstate stavia proti veľkoburžoázii, proti jej vykorisťovateľským snahám, ktoré aj ju postihujú, a je teda naším prirodzeným spojencom. Metódy, používané proti veľkoburžoázii, aplikované na náš pomer k tejto triede by okrem nepriaznivých hospodárskych dôsledkov, na ktoré sme už poukázali, viedli aj k politickému neúspechu. Tieto masy by sa postavili proti vládnúcemu proletariátu, ktorý ich však potrebuje na svojej strane jednak pre plnenie hospodárskych úloh, ako aj v boji proti kulactvu a pod. Súčasne treba však dôsledne bojovať proti súkromnovlastníckym záujmom a snahám roľníctva, ktoré poškodzujú záujmy celej spoločnosti. Treba bojovať proti jeho anarchistickej nechuti k organizovanosti a k disciplíne, vyplývajúcej zo živelného charakteru jeho hospodárstva. Toto je bod, v ktorom už niet súladu medzi subjektívnymi záujmami roľníctva a proletariátu. Naopak — ich záujmy sa tu zásadne rozchádzajú. Zložitost tejto formy boja najvýstižnejšie charakterizoval Lenin slovami: „... a tak musíme proti týmto vlastníkom, proti týmto podnikateľom, viesť čo najrúdznejší, najneľútostnejší boj, a to boj v inom meradle, boj tým ťažší, že sa zdá zásadne pomýlený, zatiaľ čo len tu socializmus začína“ (Lenin, *Spisy* 27, 270). Lenin tu má na mysli to, že bojovať so svojim spojencom je zdanlivo nesprávne a predsa je to potrebné, lebo s ním máme v mnohom protikladné záujmy. Tu musíme využívať všetky *mierové* metódy a formy boja. Lenin poukázal na to (zv. 31, 26, 27 a inde) a potvrdzuje to aj naše dnešné skúsenosti, že hlavné sú *hospodársko-organizačné metódy*. Nesmieme ich prirodzene sto-tožňovať s administratívnymi zákrokmi. Ide najmä o organizačné a politicky zaistené zakladanie a upevňovanie družstiev, o ich hospodárske zveľaďovanie rôznymi spôsobmi, ktoré treba nájsť, o pomoc štátu poľnohospodárstvu a pod. Tieto sú najúčinnnejšie „presvedčovací“ metódy boja s maloburžoázijnymi tendenciami. Bez nich by sme nedosiahli úspech. Ich nevyhnutným doplnkom sú ideologické metódy boja (prednášky, politická agitácia, vysvetľovanie vnútornej a medzinárodnej situácie, filmy a pod.). Tieto najmä v niektorých obdobiach môžu zohrať prvoradú úlohu. Ale redukovať tzv. presvedčovacie metódy iba na ideologické, ako si to po XX. sjazde KSSS mnohí predstavujú, by nebolo správne. Iba týmito metódami by sme nedosiahli potrebné výsledky. Pri správnom chápaní presvedčovacích metód boj na tomto fronte bude najúčinnnejší, pretože sa stane záležitosťou širokých mas.

Pri využívaní a prevýchove starej inteligencie, ktorá bola nositeľom a tvorcom buržoáznej ideológie a je spojená mnohými ťaťami so starým svetom, ako aj pri výchove novej inteligencie najdôležitejšie sú ideologické metódy boja. To preto, že ide o vrstvu priamo nespojenú s nijakou formou vlastníctva. Politicko-administratívne opatrenia sa tu používajú len vtedy, keď ide zjavne o uvedomelé prejavy nepriateľstva, buržoázneho odporu z ich strany. (Např. uvedomelé sabotovanie a krivenie výchovy mládeže a pod.)

Výchova k novej disciplíne, najmä vo vlastných radoch, v radoch robotníckej triedy, ako aj medzi mládežou, je tiež veľmi dôležitým frontom triedneho boja v prechodnom období. Aj to je triedny boj, hoci na prvý pohľad sa zdá paradoxným, že robotnícka trieda bojuje „sama proti sebe“. Je to triedny boj preto, lebo každá nedisciplinovanosť robotníckej triedy, každé nechápanie spoločenských potrieb z jej strany je výhodné pre buržoáziiu. Buržoázia môže, ba aj sa snaží takéto slabosti

využiť vo svoj prospech, na upevnenie súkromného vlastníctva, čo sa jej aj — po-
kiaľ toto existuje — darí. Ide o boj proti prežitkom, ktoré si proletariát priniesol
z obdobia kapitalizmu, keď jeho úlohou bolo nie stavať, ale rúcať. Ďalej o boj proti
buržoáznym vplyvom na robotnícku triedu, proti buržoáznej ideológii, ktorú sem
zanášajú noví robotníci, pochádzajúci z radov maloburžoázie, úradníctva, žien z do-
mácnosti, z radov bývalého lumpenproletariátu a pod. Zvyšky tejto ideológie v ra-
doch robotníckej triedy si zachovala aj bývalá robotnícka aristokracia a rozširujú sa
aj cestou zahraničnej propagandy. Je to boj proti sociálnodemokratizmu a znečisteniu
strany rôznymi nepriateľskými živlami; proti súkromnovlastníckym chúťkam a indi-
vidualizmu, proti zlému vzťahu k práci a k socialistickému vlastníctvu; proti rov-
nosťárstvu medzi robotníkmi a pod. Lenin poukázal na to, že je to boj najmä proti
tým hŕstkam, skupinám, vrstvám pracujúcich, robotníkov, ktoré sa silne držia tradi-
cií a zvykov kapitalizmu a stále pozerajú na proletársky štát takto: dať „mu“ čo
najmenej práce a zodrať z „neho“ čo najviac peňazí. Toto ostane úsekom triedneho
boja dovtedy, kým existuje súkromné vlastníctvo a buržoázia či už vo vnútri krajiny,
či v zahraničí.

To sú hlavné úseky, fronty boja v prechodnom období. Dôležité je podotknúť,
že v rôznych obdobiach v rôznych krajinách vystupujú do popredia rôzne fronty
boja. V Maďarsku sa napr. v nedávnych udalostiach najdôležitejším ukázalo zlome-
nie vystupňovaného odporu zvrhnutých tried podporovaných zo zahraničia. U nás
v období po Februári vystupovala veľmi dlho na popredné miesto úloha zlomenia
odporu zvrhutej buržoázie, jej politickej sily. Tento proces zlomenia starej politic-
kej moci vyvrcholil procesom decentralizácie štátneho aparátu v poslednom období,
ktorý sleduje zvýšenie účasti nás v politickej činnosti a tým aj zamedzuje znovu-
vznikanie byrokratizmu. Na krátky čas vystúpila do popredia boja potreba zosilne-
ného vplyvu na časť inteligencie ako odpoveď na jej snahy zneužiť a nesprávne
vysvetliť požiadavku socialistickej demokracie. V súčasnosti vystupuje na popredné
miesto zase hlavný úsek boja prechodného obdobia — pretváranie malovýroby. Ku-
lactvo na našej dedine dnes už nepredstavuje veľkú silu. Na Slovensku podľa nie-
ktorých údajov ku koncu roku 1955 vlastnili kulaci približne už len 1,6 % pôdy,
podieľali sa len 1,5 % na hrubej výrobe, dnes majú už len asi 552 stálych námezd-
ných pracovných síl a pod. Pritom ich však nemožno podceňovať najmä preto, že
majú na našej dedine dodnes značný politický vplyv. Chceme tým len ukázať, že
hlavné centrum, v ktorom dodnes tkvie sila starej ekonomiky, ktoré ešte živí a po-
dopiera sily a návyky starej spoločnosti u nás, je malovýroba. Veď socialistický
sektor na dedine na Slovensku obhospodaruje dodnes ešte menej ako 50 % všetkej
poľnohospodárskej pôdy. 77,5 % roľníkov vlastníacich 5—15 ha pôdy (a táto sku-
pina je u nás najväčšia), stojí ešte mimo JRD. Naš priemysel sa nemôže trvalo
úspešne vyvíjať na báze roztriešteného poľnohospodárstva. Jeho úspešný vývoj si vy-
žaduje odstrániť toto protirečenie tak, ako to stanovujú smernice pre druhú päťroč-
nicu. Úspešné uskutočnenie združštenia nám pomôže vyriešiť aj mnohé iné proti-
rečenia, ako napr. aj likvidáciu kulactva. Vidíme teda, že pretvorenie malovýroby
je teraz skutočne hlavným úsekom triedneho boja u nás. To však neznamená, že
ostatné prestávajú existovať alebo hrať dôležitú úlohu.

Na vymenovaných hlavných úsekoch triedneho boja sa používa nekonečné množ-
stvo dielových foriem boja. Fakticky všetky naše kroky v prechodnom období, ako
napr. brigády, boj za čistotu strany, manifestácie, odmeňovanie prémiami a pod.,
sú formami triedneho boja (pozri *Lenin* v tézach *O diktátore proletariátu, Spisy*
30, 81—82). V rôznych prípadoch treba používať rôzne formy, prostriedky a metódy

boja. Ich výber závisí plne od daných konkrétnych podmienok. Musia však vždy zodpovedať objektívnym potrebám. Musia byť také, aby pomohli získať čo najviac ľudí na našu stranu. Dôležité je to, že kým voči buržoázii sa môžu v určitých podmienkach používať aj násilné prostriedky (ide o antagonistické protirečenia), na ostatných frontoch možno takýmto metódami dosiahnuť iba opačný výsledok. (Ide o neantagonistické protirečenia.) O tomto sme sa mohli v praxi presvedčiť napr. na vývoji kolektivizácie v prešovskom kraji a inde. Socializmus je vôbec vo svojej podstate humanistický, a preto vojenské krvavé násilie nepatrí k jeho vlastným metódam. Ani v období kapitalizmu proletariát nie je zainteresovaný na používaní ozbrojených foriem boja. Používa ich iba v krajnom prípade, keď mu to protivník vnučuje. Tým viac v prechodnom období, keď už máme moc v rukách, máme záujem na miernych, pokojných metódach boja.

Toto všetko je dôležité pre správne marxistické chápanie podstaty a foriem triedneho boja v nových podmienkach prechodného obdobia od kapitalizmu k socializmu. Je to dôležité aj pre ďalšie vývody o zákonitostiach triedneho boja v prechodnom období. Krátko môžeme tento problém zhrnúť tak, že triedny boj v prechodnom období nie je nič iné, ako *všestranný nástup proletariátu a všetkých síl socializmu proti všetkým zvyškom starej spoločnosti, starého spôsobu života*. Je to: „... úporný boj, krvavý i nekrvavý, násilný i pokojný, vojenský i hospodársky, pedagogický i administratívny proti silám a tradíciám starej spoločnosti“ (Lenin, *Spisy* 31, 36).

ZÁKLADNÁ VNÚTORNÁ ZÁKONITOSŤ, TENDENCIA TRIEDNEHO BOJA V PRECHODNOM OBDOBÍ

Ďalším pálčivým problémom, ktorý sa aj u nás vynoril po XX. sjazde KSSS a má veľký praktický význam, je problém, či má triedny boj v prechodnom období určitú vnútornú tendenciu, a ak áno, teda akú. Je to otázka, či triedny boj postupne odumiera alebo či sa ešte zostruje aj po proletárskej revolúcii až do určitého času a kde je teda jeho kulminálny bod. Tento problém priamo súvisí a nadväzuje na také či onaké chápanie podstaty triedneho boja v prechodnom období.

XX. sjazd KSSS — ako je známe — kritizoval tézu s. Stalina o zákonitom zostrovaní triedneho boja s postupujúcimi úspechmi socializmu, ktorú vyslovil roku 1937. Kritika bola vznesená najmä preto, že sa touto tézou odôvodňovala nedôveryčivosť a často aj neopodstatnené represálie vo vnútri krajiny a v krajine vôbec. Po XX. sjazde KSSS sa v našej strane, ako aj v iných komunistických stranách rozoberala minulé prax a najmä metódy triedneho boja. Poukázalo sa na to, že aj u nás sa prejavili dôsledky tejto tézy, najmä dôsledky vývodov z nej. A síce vyvolávali sa priame zrážky, kládol sa príliš veľký dôraz na násilné, „ostré“ formy boja, čo pri nieslo veľa škody v praxi. Bola to prirodzene správna kritika. V diskusiách, ktoré potom nasledovali, objavili sa však ako odpoveď na chyby minulosti vývody o tom, že téza o narastaní, zosilňovaní triedneho boja v prechodnom období, ktorá je vlastne Leninovou tézou (pozri *Spisy* 27, 365 a 368; *Vybrané spisy II*, 385 a inde), neplatí vôbec, je alebo úplne nesprávna, alebo zastarala, keďže dnes existuje socialistická sústava. Praktické dôsledky podobného vývodu však boli také, že mnohí ľudia sa dezorientovali, na mnohých miestach chceli vrátiť kulakom pôdu, povoliť všetky a akékoľvek prejavy nesúhlasu s naším zriadením a pod. Začalo sa hovoriť o *zákonitom zmierňovaní*, postupnom odumieraní triedneho boja v prechodnom období. Po maďarských a poľských udalostiach však mnohí zástancovia takéhoto vývodu

znovu zakolísali a začali sa objavovať názory o tom, že nijakej zákonitosti vo vývoji triedneho boja v tomto období niet, že všetko závisí od viac-menej náhodného súhrnu podmienok. Sú takéto tézy správne?

Odpoveď na túto otázku je veľmi komplikovaná a ťažká, lebo tu ide o pochopenie a vyloženie celej dialektickej zložitosti vývoja tried a triedneho boja vôbec. Preto nečudo, že je tu veľa nejasností a veľká rôznosť názorov. Ťažkosti riešenia tohto problému sú v tom, že fakty našej spoločnosti *naoko* naozaj potvrdzujú tézu o zmierňovaní triedneho boja. Aké sú to fakty? Politickou revolúciou sa skutočne začína likvidácia kapitalizmu a s narastaním našich úspechov v budovaní socializmu sa skutočne stále viac a viac ľudí dostáva na našu stranu. Nepriateľ má naozaj stále menšie a menšie politické pozície. Veď napr. pred Februárom mal ešte svoje politické strany, ktoré potom stratil. Aj jeho ekonomické pozície sa stále zmenšujú. Napr. u nás boli roku 1949 od kulakov vykúpené ťažké mechanizačné prostriedky; kým v začiatkoch roku 1949 vlastnili na Slovensku poľnohospodárske vývody s výmerou pôdy nad 20 ha približne 28 % všetkej poľnohospodárskej pôdy, koncom roku 1955 všetky hospodárstva nad 15 ha vlastnili už iba 1,6 % pôdy. Aj ideologické pozície nepriateľa sa hoci aj pomaly, ale predsa stále zmenšujú, podľa toho, ako sa rozširuje a rastie uvedomelosť nás. V dôsledku toho môžeme skutočne čím ďalej tým viac používať *mierne metódy boja*, lebo naši nepriatelia majú čím ďalej, tým menej vnútorných síl nanucovať nám vojenské, ostré formy boja spojené s krviprelievaním a čím ďalej tým viac máme do činenia s riešením neantagonistických protirečení.

No napriek týmto faktom téza o zákonitom zmierňovaní triedneho boja dnes u nás nie je podľa nášho názoru správna, je povrchná a nemarxistická a tieto fakty ju vôbec nedokazujú. Vyplýva väčšinou z úzkeho chápania podstaty triedneho boja v tomto období a z určitého mechanického prístupu k problému, z predpokladu, že samy ekonomické a iné presuny sú triednym bojom. Zamieňa sa tu *podstata boja s formami alebo výsledkami boja*. Táto téza je aj nebezpečná, pretože, či už to chceme či nie, vždy nejako nahráva názorom o automatickom odumieraní tried. Pred takýmito názormi varovala však aj celoštátna konferencia KSČ, lebo vedú k podlamovaniu bdlosti a k nečinnosti, čo ženie vodu na mlyn reakcii.

Nesprávne, hoci aj menej škodlivé je podľa nášho názoru aj tvrdenie, že vo vývoji triedneho boja v prechodnom období niet nijakej zákonitosti. Takéto tvrdenie popiera možnosť predvídať rôzne etapy v triednom boji.

Ako je to teda s vnútornou tendenciou triedneho boja v prechodnom období? Pri odpovedi na túto otázku treba vychádzať aj z analýzy situácie, predovšetkým z analýzy tendencie spoločenských, najmä ekonomických protirečení. To preto, že triedny boj — ako sme už ukázali — je spôsob riešenia týchto protirečení.

Takáto analýza, ako ju urobilo napr. posledné zasadanie ÚV KSČ vo februári 1957, ukazuje skutočnú tendenciu narastania vnútorných protirečení medzi novou ekonomikou a všetkými formami a elementami starého, dozrievajúceho spoločenského života. Novovzniknutý socialistický priemysel sa môže počas istého obdobia po revolúcii pri určitých opatreniach ešte vyvíjať na báze poľnohospodárskej malovýroby. Ako však socialistická ekonomika narastá, stále viac sa svojou zvyšujúcou sa organizovanosťou a plánovitosťou vzdaluje od nesocialistických foriem výroby. V dôsledku toho sa sťažuje spolunažívanie víťaziaceho socializmu so zvyškami starej spoločnosti, ktoré ho brzdia čím ďalej tým citlivejšie, ktoré sa však nepoddávajú hladko a bez boja. Rozvíjajúci sa plánovaný veľkopriemysel pociťuje čím ďalej tým viac okovy ťažko plánovateľného poľnohospodárstva s jeho živelnými tendenciami, ktoré prie-

mysel zásobuje potravinami a čiastočne aj surovinami. Poľnohospodárstvo sa však samočinne nepremení na socialistické, ba naopak, zvláštnosti malovýrobnej formy hospodárstva, ako sa už bolo ukázalo, nás nútia pomáhať jej. Toto ju dočasne posilňuje a do určitej miery aj stabilizuje, ako to vidíme dnes u nás. To nemá prirodzene nič spoločného s „teóriou“ absolútnej stabilizácie malovýroby! Ide o to, že sa musia využívať také formy ekonomického styku medzi socialistickým sektorom a malovýrobou, ako je trh na upevnenie socializmu, pričom sa ale dočasne upevňuje aj malovýroba. Pritom sa upevňujúce socialistické výrobné vzťahy dostávajú do stále väčšieho protirečenia s individualizmom, so snahami obohacovať sa, s kapitalistickými tendenciami malovýroby, s prežitkami vo vedomí ľudí, ktoré sú ešte stále účinne živé doteraz existujúcimi formami starej ekonomiky.

K tomuto prehlbovaniu vnútorných protirečení sa pripojuje ešte ten fakt, že rastúca a silnejúca socialistická svetová sústava sa svojou vnútornou povahou čím ďalej tým viac vzdďľahuje od kapitalistickej svetovej sústavy. To znamená, že sa prehlbuje aj rozdiel a protiklad medzi týmito sústavami, čo má prirodzene tiež vplyv na vnútornú situáciu.

Hybnou silou v týchto procesoch sú ľudia, skupiny ľudí. Svojou činnosťou prehlbujú rozdiely medzi starým a novým spôsobom života. V tejto činnosti sa však tieto protirečenia aj riešia. Riešia sa tým, že rôzne sily, rôzne triedy s rôznymi záujmami tu vzájomne na seba pôsobia tak, že záujmy jedných víťazia, kým záujmy druhých sa musia podrobiť. A toto je práve triedny boj. Keďže je spôsobom riešenia týchto protirečení, musia sa na ňom odrážať aj tendencie týchto protirečení. Ide však o to, ako sa tieto tendencie na triednom boji odrážajú?

Keď skúmame situáciu po proletárskej revolúcii, menovite u nás po Februári 1948, vidíme mnoho procesov, faktov, ktoré nám môžu dať odpoveď na túto otázku. Predovšetkým je to ten fakt, že tesne pred revolúciou stálo pred nami pomerne menej úloh, ktoré sa riešili triednym bojom a boli pomerne menej zložitú. Veď tam išlo v podstate „len“ o dobytie politickej moci a potom o vyvlastnenie veľkoburžoázie, čo sa u nás uskutočnilo prerastaním národnodemokratickej revolúcie v socialistickú od roku 1945 až do roku 1948. Dobytie moci je však len začiatok boja za socializmus. Potom triedny boj nadobúda úplne novú kvalitu, ako sme uviedli v prvej kapitole. Vidíme, že sa rozširuje počet frontov boja, lebo ide stále o hlbšie a širšie zásadné pretvorenie ďalších a ďalších úsekov spoločenského života, ako na to poukázal IX. sjazd KSČ. Je to odraz narastajúcich protirečení: čím ďalej tým viac javov prenesených zo starej spoločnosti brzdí úspešný postup k socializmu. (Rozšírenie frontov boja sa u nás začalo, pravda, už pred Februárom 1948, čo je však práve súčasťou zvláštnosti našej revolúcie, ktorá je charakteristická prerastaním z národnej a demokratickej revolúcie v socialistickú.)

Rozšírenie frontov boja má za následok to, že stále širšie masy predtým pasívne sa prebúdzajú, uvedomujú, chcú zlepšiť svoje postavenie, a preto sa tak či inak (záporne alebo kladne) zapájajú do procesu pretvárania seba a sveta okolo seba. V tomto ich pohybe, boji rozhoduje sa o tom, na ktorú stranu sa postavia, či a ako rýchlo pochopia historickú nevyhnutnosť vybudovania socializmu.

Prehlbenie a rozšírenie úloh, frontov boja a zapájanie sa stále širších mas do aktívneho spoločenského procesu, čo je nesporný fakt, si zas vyžaduje z našej strany stále väčšie, širšie a komplikovanejšie zákroky, väčšiu silu a pripravenosť štátu a strany, lepšie zvládnutie a riadenie udalostí, stále väčšie vnášanie uvedomelosti do mas, zvýšený boj o tieto masy, používanie viacej a zložitejších foriem boja, koncentrovanie všetkých prostriedkov a foriem boja na jednotlivých úsekoch atď. Ak by

sme takto nepostupovali, nemohli by sme nadhlo udržať moc vo svojich rukách. Veď skutočnosť nám denne dokazuje, že tam, kde nenastupujeme my, nastupuje nepriateľ — ako ostatne v každom boji. Vyplýva to z tej všeobecnej zákonitosti, že pokiaľ sa má porazená trieda o čo opierať, pokiaľ má určité ekonomické pozície, hoci aj vo forme zvyškov kapitalistického hospodárstva na dedine a vo forme malo-výroby, nevzdáva sa dobrovoľne. Vždy čaká na príležitosť zvrátiť beh dejín. Je to zákonitosť, na ktorej nič nemení ani fakt existencie svetovej socialistickej sústavy, ani napr. známe fakty z Číny. Čínski súdruhovia poukazujú na to, že časť ich buržoázie zhodou zvláštnych okolností jednoducho nemá iného východiska, ako zvláštnym spôsobom pomáhať budovaniu socializmu. Keby však iné východisko mala, nebolo by možné takto ju využívať. Ku všetkému spomenutému sa pripája ešte ten známy fakt, že aj medzinárodný kapitál, cítiac najmä po druhej svetovej vojne svoje oslabenie, snaží sa stále viac sa brániť svojej porážke, čeliť „komunistickému nebezpečenstvu“. Preto aj zosilňuje svoj odpor, snaží sa stále účinnejšie pomáhať vnútornej reakcii.

To všetko mal práve na mysli Lenin, keď hovoril: „Na našej revolúcii sa lepšie ako na ktorejkoľvek inej potvrdil *zákon* (podčiarknuté mnou), že sila revolúcie, sila nátlaku, energia, rozhodnosť a triumf jej víťazstva zároveň zosilňujú silu odporu zo strany buržoázie. Čím viac víťazíme, tým viac sa kapitalistickí vykorisťovatelia učia zjednocovať a prechádzajú do rozhodnejších útokov“ (Lenin, *Vybrané spisy II*, 585).

Všetko, o čom sme hovorili doteraz, je skutočný, nesporný, objektívny proces v prechodnom období. Keď správne chápeme podstatu triedneho boja v tomto období, vidíme, že tu máme do činenia práve so zákonitosťou jeho vývoja. Ide tu o *zákonitosť prehlbovania a rozšírenia triedneho boja v prechodnom období od kapitalizmu k socializmu*. Ide o vnútornú, objektívnu, zákonitú tendenciu tohto boja, ktorá sa zakladá na rozšírení frontov boja, na rozmnožení a komplikácii foriem boja, na zvýšení účasti mas, na zvýšení uvedomelosti boja.

Fakt, že pritom narastajú sily na našej strane, nie je nijako v protiklade s menovanou zákonitosťou. Naše sily, pozície atď. nenarastajú hladko, samy od seba, ale narastajú práve vďaka tomu, že prehlbujeme a rozširujeme svoj nástup na všetkých frontoch.

Hovoriac o zákonitom prehlbovaní triedneho boja po proletárskej revolúcii nechceme prirodzene tvrdiť, že zákonite sústavne narastá *ostrosť foriem boja*, že vývoj smeruje od používania miernych nekrvavých foriem boja k stále drastickjším, ostrejším formám. Podobné tvrdenie by bolo nezmyselné a v zjavnom protiklade s faktami, ako aj s objektívnymi záujmami robotníckej triedy. Veľmi správne sa poukazuje na to, že *takejto* zákonitosti vôbec niet. Vieme, že v niektorých krajinách vôbec nemusí prísť k väčším krvavým zrážkam s nepriateľom a všade sa vlnovite striedajú obdobia menšieho a väčšieho napätia. A fakty dokazujú, že s narastaním našich síl, najmä po vytvorení socialistickej svetovej sústavy, môžu sa používať stále miernejšie formy boja. To všetko však vôbec neprotirečí spomenutej vnútornej zákonitosti vývoja triedneho boja. Na pochopenie tohto problému je ale viac ako kdekolvek inde dôležité prísne rozlišovať obsah, podstatu procesu a formy jeho prejavu. Marxistická dialektika dokazuje, že formy prejavu hlbokých vnútorných zákonitostí, hoci aj vždy vyjadrujú svoj obsah a závisia od neho, predsa nie sú s ním nikdy totožné, ba na prvý pohľad mu často aj protirečia. Tak je to aj v tomto prípade. Vnútorné zákonité prehlbovanie triedneho boja sa neprejavuje v stálom zostrovaní foriem boja. Skrýva však v sebe *vnútornú tendenciu k zostrovaniu*, pres-

nejšie povedané, možnosť vyostrenia situácie a prípadného vzbĺknutia krvavých zrážok za určitých podmienok. Toto by bolo nemožné, ak by nebolo vnútornej napätosti, vnútornej tendencie k zostrovaniu. K takémuto aj navonok ostrému boju prichádza práve vtedy, keď prestávame na niektorom úseku viesť správnu revolučnú politiku, keď nepoužívame správne, objektívne potrebné prostriedky boja, nesprávne uplatňujeme diktatúru proletariátu a tým zoslabujeme svoj nástup, svoje spojenie s masami a pod. V takomto prípade nepriateľ dostáva možnosť nastupovať a keď je na to pripravený, túto možnosť aj využíva a môže nám nanútiť najostrejší boj. Tak napríklad zoslabovanie politiky obmedzovania a zatlačovania kulakov by bezpochyby znamenalo narastanie špekulácií a ich politického vplyvu na roľníctvo. Mali sme možnosť pozorovať to u nás na mnohých miestach, najmä roku 1954, keď časť roľníkov vystúpila z družstiev a zakladanie nových družstiev stagnovalo okrem iných príčin aj v dôsledku nesprávneho pochopenia a uskutočňovania opatrení ÚV KSČ zo septembrového zasadania roku 1953. Takýto nástup kulactva si vynucuje zostrený protinástup.

Teda vidíme, že prehlbovanie triedneho boja je objektívna nevyhnutnosť, ktorú však nesmieme chápať ako nevyhnutnosť používať násilné formy. Keď však svojou subjektívnou činnosťou túto nevyhnutnosť prehlbovania triedneho boja neodrážame alebo jej odporujeme, musíme zožať neúspech.

Sme tej mienky, že tu ide o všeobecnú zákonitosť, tendenciu, platnú pre prechodné obdobie v každej krajine, vyplývajúcu priamo z podstaty prechodného obdobia. Práve preto nemôže zanikať ani po vytvorení svetovej socialistickej sústavy. Keďže jej základnou príčinou je existencia zvyškov starej ekonomiky, súkromného vlastníctva aj po revolúcii, bude sa táto zákonitosť presadzovať v tej ktorej krajine až dovtedy, kým tam bude existovať jej reálna ekonomická základňa. To preto, že táto báza v akejkolvek forme, živiaca zvyšky, názory, záujmy starej spoločnosti, stále dáva možnosť obohacovať sa na cudzí účet a skrýva v sebe podmienky pre znovuzrodenie starého zriadenia. Prakticky je to dovtedy, kým existuje určitá, pre kvalitu spoločenského zriadenia rozhodujúca miera súkromného vlastníctva. Táto miera je v každej krajine rôzna. Ide o obdobie, kým nie je v podstate vybudovaný socializmus. U nás sa za takúto mieru považuje združstevnenie poľnohospodárstva približne na 85 %, ako to stanovujú úlohy druhej päťročnice. Neskôr, keď je už v zásade vyriešené hlavné protirečenie prechodného obdobia, zvyšky starých tried a všetky tradície a prežitky starej spoločnosti sa nebudú mať hospodársky o čo opierať, nebudú mať materiálnu základňu, preto aj boj proti nim prirodzene začne slabnúť, kým nezanikne celkom, pretože už niet vnútorného napätia. Pritom prvky triedneho boja, najmä v dôsledku zákonitého zaostávania vedomia za bytím a v dôsledku imperialistických zásahov a vplyvov sa budú objavovať ešte dlho. (Např. dnes v SSSR.)

Podľa nášho názoru, vychádzajúc z dialektickej analýzy problému, marxistické chápanie zákonitostí vývoja triedneho boja je teda také, že proletárska revolúcia je síce kulminačný, najvyšší bod v tomto boji, nie je však absolútny, posledný kulminačný bod, po ktorom by sa triedny boj začínal zmierňovať. Politická revolúcia je najvyšší bod triedneho boja za kapitalizmu. Po revolúcii však triedny boj, nadobúdajúc novú kvalitu, dosahuje vcelku oveľa vyššiu intenzitu, hĺbku, ktorá ešte do určitej miery narastá. Neznamená to však, že by musel vyvrcholiť novou revolúciou, konfliktom. To preto, že je to obdobie uvedomelého, postupného a sústavného riešenia narastajúcich protirečení.

Tu sa tiež potvrdzuje učenie marxistickej dialektiky o vývoji protirečivých javov. Je známe, že toto učenie tvrdí, že protirečenia sa nikdy nezmierňujú, ale

riešia sa v boji. Kvantitatívne narastanie protirečení a ich boja vo vnútri každého javu ústi v „revolúciu“, keď sa dejú základné *kvalitatívne zmeny*. V tomto období sa staré protirečenia riešia v najostrejšom, najintenzívnejšom boji na život a na smrť. Dokončievajú sa tu aj kvantitatívne zmeny, t. j. do určitej miery aj boj ešte kvantitatívne narastá. To isté vidíme vo vývoji triedneho boja v prechodnom období, ktoré je obdobím revolučného kvalitatívneho pretvorenia spoločnosti.

Iná je terminologická otázka, či je správne nazývať tento proces „zostrovaním“. Hovorí sa niekedy tak preto, lebo v marxistickom učení o protirečeniach sa používa termín „zostrovanie“ pre narastanie každého protirečenia. Presnejšie je však podľa nášho názoru v tomto prípade hovoriť o prehlbovaní a rozširovaní triedneho boja s vnútornou tendenciou k zostrovaniu. Tým sa adekvátnejšie vyjadrí špecifika daného procesu a predíde sa zbytočným omylom, stotožňovaniu tohto procesu so zostrovaním foriem boja.

Vidíme teda, že téza o zostrovaní triedneho boja, vyslovená s. Stalinom pre obdobie, keď v SSSR bol socializmus už vybudovaný (roku 1937), bola nesprávna. Nesprávna bola taktická jej interpretácia v zmysle zákonitého narastania počtu nepriateľov a ich síl pri úspešnom budovaní socializmu. Nie je však nesprávna pre prechodné obdobie. Potrebuje ale spresnenie a správne vysvetlenie, aby sa nechápala ako návod na umelé „rozvíjanie“ triedneho boja, ako odôvodnenie násilných, „ostrých“ foriem triedneho boja v normálnej situácii, čo neslúži veci socializmu.

Myslíme, že naše vývody o zákonitostiach triedneho boja v prechodnom období sú v súhlase aj s názormi klasikov marxizmu-leninizmu. Je známe, že Marx, Engels a Lenin dokazovali v mnohých prácach, že triedny boj za kapitalizmu sa zjavne prehlbuje, má stúpajúcu tendenciu, tendenciu k zostrovaniu. Nikdy však nestotožňovali túto vnútornú tendenciu s ostrosťou foriem boja, t. j. s tým, či sa používa násilie alebo nie. Nestotožňovali ju ani s výsledkami boja, t. j. s pomerom síl na bojujúcich stranách. Videli *vnútornú hĺbku, silu, rozvitosť, intenzitu boja tried* vždy v tom, nakoľko hlboko zasahuje do ekonomiky, do základov spoločnosti, teda aké zložité úlohy má pred sebou, s čím potom súvisí masovosť a uvedomelosť tohto boja, ako aj počet a zložitosť foriem a metód, ktoré sa v tomto boji používajú. Napr. luddistické hnutie na začiatku kapitalizmu sa v marxizme hodnotí ako málo vyvinutý triedny boj v začiatočnom štádiu, ako boj malej intenzity, hoci ostrosti vo fyzickom zmysle v ňom bolo dosť. Pri kapitalizme triedny boj bezpochyby narastá práve v zmysle prehlbovania uvedomelosti a masovosti, čo, pravda, neznamená vždy používanie väčšieho násillia. Veď aj XX. sjazd KSSS sa orientoval na mierny, parlamentný prechod k socializmu, pri priaznivých podmienkach, čo prirodzene nemôže znamenať „zmierňovanie“, „odumieranie“ triedneho boja v kapitalistických krajinách.

Podľa nášho názoru je naše tvrdenie v úplnom súlade aj s mnohými Leninovými výpoveďami o tejto otázke, ktoré uvádzame prirodzene nie ako dôkaz, ale iba ako ilustráciu. Lenin v tejto súvislosti napr. hovorí: „Hrdinstvo stálej a neúnavnej organizačnej práce v celoštátnom meradle je neporovnateľne ťažšie, ale zato aj neporovnateľne vyššie ako hrdinstvo povstania.“ Tu „... revolúcia postupuje, rozvíja sa a rastie. Rastú aj úlohy, ktoré stoja pred nami. *Boj sa rozrástá do šírky a do hĺbky*“ (Spisy 27, 352). Na inom mieste hovorí: „... aj demokracia prechádza za diktatúry proletariátu do úplne novej fázy a *triedny boj dosahuje vyšší stupeň a podriaďuje si všetky vôbec možné formy*“ (Spisy 30, 97). A ešte (po skončení občianskej vojny): „Nerobí sa na nás priamy nátlak, nechytajú nás pod hrdlo ... dnes na nás *neútočia so zbraňou v ruke a predsa sa boj proti kapitalistickej spoločnosti stal storáz zúri-vejším a nebezpečnejším*, lebo nevidíme vždy jasne, kde je proti nám nepriateľ a kto

je náš priateľ“ (*Spisy* 33, 249—250 — všade zdôraznené mnou). V tomto citovaní by sa dalo pokračovať aj ďalej, čo však už nepovažujeme za dôležité.

Toto sú podľa nášho názoru hlavné aktuálne teoretické momenty v marxistickom učení o triednom boji v prechodnom období ktoré sú zvlášť teraz veľmi dôležité pre správne chápanie našej situácie a zvlášť našich úloh v súčasnej etape nášho budovania socializmu.